

PERTSONA IZENEN HAUZIA HEGO EUSKAL HERRIAN

Ez gaitezen behaztopa bigarren aldiz harri berean

A. Irigoyen

Gauza ezaguna da gerra ondoan pertsona izenen gainean Hego Euskal Herrian izan ditugun gora beheren kontua. Are gehiago, gerra baino lehen, Aran Goiri-ren garaitik aurrera, euskarazko bezala korritzen zuten izenak juzgatuetako liburu-ruetarik tatxatu egin zituzten eta ordez gaztelaniazkoak honetsi —hauek parentesis artean ipini behar baitziren ordu-rarte— eta gerra ondoan haur asko eta asko izena aldatu-rik ibili izan da eskola eta ikastetxeetan eta geroko dokumentuak hala dituzte, gurasoen gogoz kontra eta kasurik gehienetan izena daramanaren beraren gogoz kontra eta etxekoen eta lagunaren arteko ohituraren kontra. Zaharragoen artean ere berdin gertatu zen.

Ez gara hasiko, Arana Goiri-k sorturikako sistemaren arauera, izenak egoki osatuak dauden ala ez juzgatzeko. Garai batean euskalari batzuk, Azkue, Altube, Orixo eta abar, hortaz eritziak eman zituzten eta bego hor, zeren gora behera horiek ihardunaldi honetarako batere ez baitigute axola. Zenbait izen oso ezagun izatera iritsi dira, jende askoren gogoko bihurtu baitziren eta hori aski da hontzat har daitezen etorki-zunean ere. Beste asko, ordea, ez dira moldezko letretan duten bake arnasagabekotik sekula bizidunen artera agertu-ko, agian gogoko izate hori egundo lortuko ez dutelako. Edo-zein modutan ere azken finean antroponimoak ez dira pertso-
nak bata besteaganik bereizteko besterik erabiltzen eta fun-
tzio hori betez gero ez dute berez beste egitekorik hizkuntzan. Berdin berdin balioko luke horretarako arbitrarioki asmaturi-
kako izen eufoniko edo ez hain eufoniko batek, hori jende
gehienaren gogoko izaten ez bada ere gure artean eta dirudie-
nez ezta Espainian Registro Zibila joan den mendean sortu

zenetik izan diren lege egileen gogoko ere. Modu bateko edo besteko tradizioa izan dezan nahi izaten dute, ostera, gurasoek. Gutxienez nolabaiteko tradizio itxura, gehiegi sakondu gabe itxura bederen.

Orixe-k dioenez (*Euskera* XIV (1933), 289 orr.), berak ere hontzat hartzen duen Olabide-ren eritzia hau zen: euskarazko saindu izendegia belaunaldirik belaunaldira osatu behar dela, haiek honesten edo gaitzesten dituztela proposatzen diren izenak.

Gorago esaten ari nintzenez gerra ondoan bide hestu eta larriaririk sarrerazi gintuzten Madrileko agintariek 1938-garren urteko maiatzaren 18-an emanikako ordena baten bidez eta geroago 1957-garreneko uztailearen 9-an legea atera zuten: (LRC, art. 54) "Tratándose de españoles, los nombres deberán consignarse en castellano", (RRC, 14-XI-1958, art. 192) "Se permiten los nombres extranjeros o regionales. Si tuvieren traducción usual al castellano, sólo se consignarán en esta lengua".

Horrela saindu izen guztiak euskal itxuran galeraziak gelditzen ziren Hego Euskal Herrirako, denak dutelako gaztelaniaz mintzatzen denerako forma bat bederen. Hala ere 1938-garren urteko ordena eman zenean bidea utzi zuten *Aránzazu*, *Montserrat*, *Iciar*, *Begoña* eta abar ipintzeko eta geroago *Aitor*, *Amaya* eta horrelakoak, *Amaya* erdarazko elaberritik hartuak, lagatzen hasi ziren, legeak nolabait bide bat zabalik uzten zuenez gero. Egin behar zena, beraz, argi zegoen: erdaraz ordezeko ohikorik ez zuen izenen bat bilatu haurrari ipintzeko, erraza ez bazen ere horritzen zuen ezagunik aurkitzea. Eta Estatuaren funtzionarioek halako izenez argitasunik txikiena ere ez zutenez gero gurasoak zertifikatu baten eske Euskal Akademiara bidaltzen hasi ziren eta egintza horrek argi eta garbi utzi zuen agirian Estatu instituzionalizatua eta bere burokrazia *de facto* ez zela gauza berberak emanikako legea nola bete behar zen jakiteko.

Edozein modutan ere Euskal Akademiaren nortasuna hontzat hartzen zuten, haren legezko *status*-ari gehiegi begiratu gabe. Eta Euskal Herri osoan, Bidasoa muga bezala eza gutzen ez duela, kokatua zegoen eta dagoen gure instituzio bakarra, ezin besterik eginik, nolabait interpretatzen hasi zen Estatuak hain zuzen ere euskaldunak izurratzeko asmo hutsez emanikako legea.

Euskal Akademiak zertifikatu behar duena, zeren oraindik legea aldatzeko baitago, aldatuko dela esan bada ere, euskal izen delako batek legeak dioenaren arauera gaztelaniara itzulpenik ez duela da, izen propioak berez itzulpenik ez badute ere, lege egile linguistikaz eta antroponimiaz deus gutxi zekitenek besterik uste izanarren. Haien ondoko burokrazia osoarentzat legeak, legea denez gero, errealitatea berez du eta obeditu egin behar da paperean ipinirikako fraseez baliaturik, gizarte historikoarekin ezer ikustekorik ez badu ere bortxatzeko eta izurratzeko besterik ez baldin bada fatzismo mueta baten izenean.

Eredutzat ipin dezakegu deiturekin gertatzen dena, horiek ere antroponimoak baitira, egun gertaera normalean gurasoenganik seme alabengana iragaiten direnak beti. Inori ez zaio burura etortzen, ezta aipaturikako lege lotsa gabekoaz emakumeak jasan ohi duten minik gabe erditu zirenei berei ere, horiek gaztelaniara itzuli behar direnik jatorriz euskarazkoak edo gaztelania ez den beste erromantze batekoak direnean. Hori bestela balitz eni ez lidateke legez *Irigoyen* firmatzen utziko eta *Villalta* erabili beharko nuke. Baina horretara bortxatu nahi ligukeen bati burutik egin zaiola erantzungo genioke.

Legeaz gainera jurisprudenzia jaramon egin behar omen zaion bat ere sortu da zenbait hauzi izan ondoan eta hauzi horiek direla kausa Madrileko zuzendaritza nagusiak azalduarikako argumentazioaren bidez zenbait izen galeraziak gelditu dira bereziki. Bat edo beste aipatzeko hor ditugu *Eneko*, *Gaizka*, *Iker*, eta abar.

Badut honetan neure lepoan harturikako eskarmentua, besterenean hartu nahi izan ez nuelako, eta orain ere ez nuke hartu nahiko, zeren oinharrizkoa iruditzen baitzait gure esku-bideak zaintzea, legeak aitortzen ez badizkigu ere. Eskarmentu hori 1973-garren urtean izan nuen ene semea jaio zenean, juzgatuan ere *Eneko* ipini nahi izan bainion izenez eta galera-zirik baitzegoen aurreko urteko otsailaren 1-ean F. Escrivá de Romani orduko zuzendari nagusiaren firmaz Antonio Imaz Goikoetxea-k Tolosan eraginikako hauziaren ondoan. Eta makila bakoitzak bere kandela biztua sostenga dezala, bere izena ahaztu nahi eta ahaztu ezinik nabilen norbait zuzendari nagusi horretaz ondo esaka nabaritu baitugu, agian egun batean hitz goxoak eta pollitak entzun zizkiolako; eta guk

sinistu!!! Eta ni neu orain ez naiz gaizki esaka ari —hori egitea itxusia baita— gauzak nola diren adierazten baino.

Haren hauzi galdua ene hauzi eragile bihurtu nuen, beste ekitaldi bat eginik ea ezer aintzinatzen ote ginen ikusteko. Dokumentazio faltarik ez nuen eta arrazoi faltarik ere ez legearen —eta ez diot jurisprudentziaren— beraren arauera makurturik ere, itsu batek ere ikus baitzezakeen. Baina azken hitza zuzendari nagusiak zuen apeza ez bazen ere esaera zaharrak dioen moduan eta eman zuen erantzunetik probatu daitekeenez nik aurkeztaturikako argumentuez behar zen bezala ez zen jabetu. Halakoetan sarri gertatu izan den bezala, lehen galerazia zegoenez gero eta lasaitzeko bidea eman beharrean gehiago hestutzeko zalea izanik bera, mendeko norbaiti esango zion ezetz erantzun behar zela eta modua bilatzeko eta hark eraz zituen gaiekin ahal zenik itxura dotorenean apaindu zuen izkribua ezezkoa gerta zedin erantzunaren forma, Greziako sofisten arteko tradizioz jatorrean, eta kito!!! Gero firma bota zuen: José Poveda Murcia. Halako jokabideekin, gero ikusiko dugun bezala, legean ez datorren dotrina delako bat ere sortu da eta gaztelaniaz besterik mintzatzen ez direnei berei ere errota harriz komekaerazi nahi zaie.

Aurreko hauziaren erabakian esaten zen bezala honetara iritsi behar nuen legeak dioenez gainera: "que el interesado llegue a probar, cuando ello no sea un hecho notorio, que en el vocablo invocado concurre una cualquiera de estas circunstancias: a) tener en la actualidad valor de nombre propio de varón en el lenguaje o en el recuerdo vivos de las familias o de los pueblos del país vasco; b) tener en vascuence significación apropiada para designar varón; c) ser un vocablo vasco que haya designado personaje histórico o ente con relevancia cultural suficiente para pervivir como nombre de varón".

Iruritako parrokoak eginikako lau zertifikatu aurkeztatu nituen bataio liburuatarik, hilenatarik eta ezkonduenatarik XVII eta XVIII-garren mendeko bezala agertzen diren hainbat *Eneko*-ren berri eman ez eta baita zenbait guraso eta aita-bitxirenak ere eta mundu guztiak dakienez liburuok erdaraz izkribaturikakoak izaten badira ere "*Eneco*" ez da *Iñigo* forman agertzen. Hala ere 1973-garren urteko azoaren 12-ko erantzunean "el nombre propio medieval Eneko" esaten da. Harrigarriena da Eleizalde-k 1910-garren urtean argitara

zuen Arana Goiri-ren *Deun-ixendegi euzkotarra* liburuan *Eneco* erantsi zuela erdarazkoen artean *Iñigo* formaren ondoan eta honen aldaera bezala, euskarazkoen artean *Eneka* gizonezkoentzat eta *Eneke* emakumezkoentzat ipinirik. Ez dago dudarik oharretan aipatzen dituen erdarazko saildu izendegi Bartzelonan argitaraturikako bietarik bat dela gutxienez horren iturria, eta saildua *Eneko* Oña-ko apata XI-garren mendean bizi izan zena, *Eneko* izenaz eginikako beste lan batean erantsi dut Eleizalde-ren beraren geroagoko eritzia, Mitxelena-k agirian ezarria (*Eusker* XX (1975), 375 orr.).

Goiago esan dudan bezala gaztelaniazkoentzat ipini nahi izan zen izen batekin gertatu zena aipatuko dut, 1969-garren urteko azaroaren 11-an bigarren aldiz galerazia baitago: *Elisabet*. Erabakiak dioenez XVIII-garren menderate zeharo finkatu gabe omen zegoen: "vacilante", bertan esaten denez, baina azkenik *Isabel* forma finkatu omen da betiko eta bestea "forma anacrónica" bezala juzgatu behar omen da eta ipintzea ez omen da bidezko, eta *Elisabet* oraingo ohituraz Biblia-ko izen bezala erabiltzen bada ere gaztelaniaz betiko *Isabel* gelditu denez gero hori besterik ezin ezar omen daiteke eta bortxatu beharrezkoa omen da legezko segurantzaren eta uniformitatearen izenean ("en aras de la seguridad y uniformidad jurídica").

Ez da harritzeko, beraz, eni ezezkoa eman izatea Euskal Herritik kanpora ere erabili denaren probak ematen ahalegindu banintzen ere. Gainera enearen aurreko hauziaren haseran Euskal Akademiaren Gipuzkoako ordezkartzan eman zen lehen zertifikatuan erdaraz "arcaico" kalifikazioa eman zitzaionez gero gutxiago —bigarreanean idazkariak "atestiguado en documentos de los siglos XI al XV, inclusive" esaten zuen eta ez zuen aldatzen lehen esana—. Jakina, nik aurkeztatu nituen XVIII-garren mendeko probek ere ez zuten balio, ezta *Eneco* erdarazko saildu izendegian agertzearenak ere.

Gogoan dut egun batean adiskide dudan juez bat hasi zitzaidala esaten: "He encontrado la manera de que en el Registro Civil se imponga el nombre de *Ion*, porque como es el que lleva un personaje griego —hain zuzen ere sofista baten izena da, Platonen lan baten titulu bezala agertzen dena— la ley no se opone a ello. Eta orduan bat batean erantzun nion: "Es que

los griegos, como Palas Atenea, no serían nacidos de madre, pero nosotros los vascos, sin embargo, sí, y los nacidos de madre son los únicos a los que se les suelen negar los derechos''.

Harrezkero, errege berriarekin beste giro bat sortu da. Euskal Akademia bera ere legez indartu dute eta pertsona izeinei dagokien legearen zati bat aldatzeko asmotan dago Madrileko Gorteetan (LRC, art. 54), jadanik batzordeak dikta-minaturik, hontzat edo txartzat hartzearen zain eta honela geldituko omen da: "En la inscripción se expresará el nombre que se dé al nacido. Tratándose de españoles, los nombres deberán consignarse en alguna de las lenguas españolas" (*B. Oficial de las Cortes Españolas*, núm. 1515, 2-VII-1976). Gainera orainarte ipini diren izenak aldatu nahi baldin badira bidea emango omen da leku berean esaten denez.

Laster izenak Espainiako hizkuntza batean baino gehiagotan ipintzeko modua sortzen baldin bada non gelditzen da legezko segurantza eta uniformitatearen izenean bortxatu beharra? Edo aldatzeko dagoen legeak ez ote du aldatzen denean segurantzarik izango? Nork sinistu hitzontziei?

Nolanahi dela, ordea, egungo soziologia problemei kasu egiten baldin badiegu ere pertsona izen asko izateak ez dakar batere kalterik. Horrela agian ez lirateke gertatuko gertatzen diren beste izen eta deitura berbereko pertsona administra-zioetako fitxetan, hala nola *Juan Perez* edo *Maria Etxebarria*.

Legea oraindik ofizialki aldatu ez bada ere juezak hasi dira apur bat eskua zabaltzen eta gero testo berria hontzat hartzen denean zeharo makurtuko dira bertan dioenera. Baina, kontuz! Legearen zati bat bakarrik aldatzen da, guri eta gure kasuan daudenei dagokiena hain zuzen ere, baina gainerakoan orainarteko jurisprudentzia eta ohiturak zutik mantendu nahi lituzkeenik balego —eta berez jarraitu egin behar omen ditu— zenbait gauzatan lehen bezala gaude.

Lekukotasun bat emango dut: Ene adiskide eta ikasle izanikako batek semeari izenez *Joanes* ipintzea erabaki zuen eta juezak ezin zuela esan zion izen hori latinezkoa zelako eta nahi bazuen euskaraz *Jon* edo gaztelaniaz *Juan* ipiniko ziola. Jakin nuenean ene kolkorako esan nuen oraingo egoera berri honek ere gora beherak sortuko dizkigula. Esan zitzaion *Joanes* euskarazkoa zela eta bazituela aldaera gehiago ere, hala

nola *Manes, Johane, JohaÑe* eta abar, *Kepa-z* gainera *Peru, Betiri, Piarres, Peri, Pello* eta abar dauden bezala.

Baina gaztelaniazkoztat ipintzen direnetarako lehen aipatu dugun *Elisabet* izenak, konparazio baterako, sortu duen jurisprudentzia gorde nahi duenik baldin balego ez ote digu guri ere gauza berbera beteerazi nahiko norbait zirikatzen hasten baldin bada edo hauziren bat sortzen baldin bada?

Azkenean *Joanes* ipini zion izenez gorago aipatu dugun juezak, baina ez kezkarik gabe.

Betikoan gaude autonomia baten inguruan, kolonialismo arrasto guztiak zeharo suntsiturik, gauza hauei ere behar den bezalako bidea ematen ez baldin bazaie eta Madrilen kokaturikako lege gizon zuzendari nagusi bihurtu batek, gure hizkuntzaz, munduaz, barreneko historiaz eta bereziki gure gogoaz ezer ez dakiela, espero ez dugula euskalduna gertatu delako ez baldin bada, erabakiak hartuko ditu, kasurik hobereanean borondate honez, berez gu euskaldunok, eta ez beste inor, garela horretarako nor eta gauza eta hemen besteren borondate honak ez du balio.

Euskaltzaindiari eskatzen diodana hauxe da:

1. Hontzat eta zuzen bezala har ditzala euskaldunen artean korritu eta korritzen duten pertsona izen bakoitzaren aldaera guztiak bata bestea baino hobetzat juzgatu gabe eta ez dadila bere helburua izan pertsona izen bakoitzaren aldaerok forma bakar bat betiko izatera nahi ta nahi ez iritsi behar dutela eta hutz dezala hau etorkizunean bortxatu gabe sortzen diren ohituren arauera.

2. Aipaturikako eritzia bere dotrina bezala harturik agirian ipin dezala, eta, inoiz behar balitz, Estatu istituzionalizatuaren beraren aurrean ere hala ager dezala behar den indar eta zorrotasun osoz, Estatu horren eritzia hala ez balitz ere.

Jakina, Euskal Akademiara kontseilu eske doazenei hark beretzat puntuok dotrina bezala hartzen dituen —hartzen baldin baditu— arauera erantzun beharko zaie. Heldu dela ordua halako gauzetan bururik ez makurtzeko diotset euskaldunei eta denon artean Euskal Akademiak bakarrik ezin egin deza-keena egin ahal izango dugula.

Bilbon 1976-XI-25, biharamonean Euskal Akademiaren batzarrera Donostiara eramana.

PERTSONA IZENEZ GEHIAGO

Alfonso Irigoyen

Euskal Akademiaren azaroko batzarrerako lan bat ekarri nuen Euskal Herrian izan dugun pertsona izenen hauziaz eta azken orduan ezin irakurri izan nuen astiezagatik hitza eman ez zitzaidalako. Urrengo hilean ohiturazko batzarre arruntik izango ez baikenduen, agirikoa baino, eta euskaldun guztien ardurakoa zela uste izanik, artikulua hori *Punto y Hora de Euskal Herria* aldizkarian argitara nuen abenduaren 15-erako kalera atera zen numeroan. Edozein modutan ere egungo batzarrean aurkeztatzen dut eraskin honekin batera.

Artikulua agertu ondoan hiltzetaren 4-ean legea aldatu da eta honela etorri zaigu argitara:

BOLETIN OFICIAL DEL ESTADO, 8 DE ENERO DE 1977:

"LEY 17/1977, de 4 de enero, sobre reforma del artículo 54 de la Ley de Registro Civil.

"El artículo cincuenta y cuatro de la Ley del Registro Civil estableció la necesidad de que los nombres propios de españoles se consignaran en castellano. Esta regla pugna con el hondo sentir popular de los naturales de distintas regiones españolas, que se ven privados de la posibilidad de que los nombres propios en su Lengua vernácula sirvan, dentro y fuera de la familia, como signo oficial de identificación de la persona.

"La presente Ley tiene la finalidad de corregir esta situación, atendiendo, de un lado, al hecho cierto de que la libertad en la imposición de nombres no debe tener, en principio, otros límites que los exigidos por el respeto a la dignidad de la propia persona, y procurando, de otro lado, amparar y fomentar el uso de las diversas Lenguas españolas, ya que todas ellas forman parte del fondo autóctono popular de nuestra Nación.

"En su virtud, y de conformidad con la Ley aprobada por las Cortes Españolas, vengo en sancionar:

"Artículo primero.—El párrafo primero del artículo cincuenta y cuatro de la vigente Ley del Registro Civil, de ocho de junio de mil

novecientos cincuenta y siete, quedará redactado en la siguiente forma:

“En la inscripción se expresará el nombre que se dé al nacido. Tratándose de españoles, los nombres deberán consignarse en alguna de las Lenguas españolas”.

“Artículo segundo.—A petición del interesado o de su representante legal, el encargado del Registro sustituirá el nombre propio, impuesto con anterioridad a la vigencia de la presente Ley, por su equivalente onomástico en cualquiera de las Lenguas españolas. La sustitución será gratuita para los interesados.

“Artículo tercero.—La presente Ley entrará en vigor el día siguiente de su publicación en el “Boletín Oficial del Estado”.

“Dada en Madrid a cuatro de enero de mil novecientos setenta y siete.

“JUAN CARLOS. El Presidente de las Cortes Españolas: TORCUATO FERNANDEZ-MIRANDA Y HEVIA”.

Zorionez lege aldatzeari hitzaurre bat ipini diote, Gortee-tan lehen diktaminaturik zegoela bertako *Boletín Oficial*ean agertzen ez zena eta horrek, letrauak bide zabaletara bultzae-raziz legea interpretatzeko momentuan, aurreko jurispru-dentzia apurtzen du, juezak lehen momentutik ohitura txar-rak hartzen hasten ez baldin badira bide hestuagoetara abia-turik, zabaletara makurtu gabe.

Uste dut aurreko lanean proposatzen nuen bide zabala ondo sar daitekeela lege berrian, zeren legegileak legea hobeto ulertzeko dioenez gogoan izan behar baita, alderdi batetik, errealitate egiazkoa den gisara, izenak ipintzeko libertateak ez duela izan behar, oinharritz, pertsona berberaren duintasunari zor zaion errespetoaren mugarik baino, eta bestetik gure hizkuntza ere, Penintsulako besteekin batean, zaindu eta bere erabiltzea ugaldtu egin behar dela, orainarte Euskal Akade-miak helburutzat izan duen bezala.

Horretarako, ordea, bide zabaletik nola ibili eta ibilerazi ikasi behar dugu eta gure tradizio zaharrez ere behar den bezala baliatu behar dugu, hain zuzen tradizio zaharra ere iraulerazle bihur baitakiguke nolako urritasunera iritsi garen azken mende ta erdi honetan ikusirik.

Legea atera ondoan badakit norbait *Pedro* izenaren lekuan *Haitz* ipintzekotan zebilela eta ez dakit azkenean zer egin duen, baina alde batera utzirik hori esan nahi dudana da legearen arauera eskubide osoa duela ene ustez eta bide hori

ez doala inola ere tradizio zaharrear, baita latinezkoan ere, eta ez hain zaharrear, korritzen zuen ohituraren kontra eta are gutxiago hizkuntzen legeen kontra. Ezaguna denez *Petrus / Petri(us)* ebanjelioan datorren hitz grekoaren latinezko forma, mozio maskulinoa erantsirik duena, besterik ez da. Ikus *Vulgata*, 16, 17-18, *Evangelium secundum Matthaem*: *Beatus es Simon Bar Jona, quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus, qui in caelis est. Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam, et portae inferi non praevalerunt adversus eam*. Grekora itzulirikako testoa da ezagutzen den zaharrena, zeren jatorriz arameoz izkribaturikakoa izan omen zen eta orijinala agian betiko galdu baitzen. Testo grekoan *Pétros* forman agiri da.

Latinez *Lupus / Lupi(us)* zegoela guk bagenduen, esate baterako, *Otsoa / Otxoa / Oxo / Otxo / Otxoko / Otxote / Otxando / Otxanko / Otxoteko / Otxalo / Osano / Osando / eta Otxanda / Otxandako* eta abar, alde batetik, eta *Lupi / Lopi / Lope / Txopi / Txope / Lopeko / Lopetxa / Lopero / Txopino / Txopite / Lopiko / Lopete* eta abar bestetik.

Edo bagenituen geureak, hala nola, *Seme / Xeme / Txeme / Semeno / Xemeno / Xemero / Semenka / Semenka*, eta abar, Erdal Herrira *Jimeno* bezala zabaldua.

Ene –patronimikoa *Enetz* zen– / *Eneko / Enetxo / Enexo / Eneki / Enesko / Enenko / Eñeto / Eñetza* / eta abar, lehen pertsonaren genitibotik, erdaraturik *Meo Anaya > Minaya*, *Ene Peruko* formaren gisara, eta, dudarik gabe, euskarazkoak *Ene Anaia* izan behar zuen, *Mio Cid* eta abar. Euskal forma erdaraz *Iñigo* izatera iritsi da.

(*H*)*obeko / Obetxo / Obenko* / eta abar, (*h*)*obe* formatik.

Jaun –*praenomen* gisa ere erabil zitekeena– / *Jaunso / Jaundo / Jaunti / Jauntxe / Jonti / Jontxi* eta abar.

Latinez hitz egiten zen garaiean Mediterraneo inguruko herrietan ez zen inor saiatzeko, mundu guztiak uste duenez, pertsona izenetan trabarik ipintzen eta hor dira nahi diren beste apelatiboetarik sortuak, hala nola, *Vicenti(us)* ‘gudu irabazle’ euskaldunen artean *Binkenti > Bikandi, Bixintxo, Txente*, eta abar, formetan iraun zuena, *Felix* ‘zorion’, euskaldunen artean *Beritz / Helitz / Heritz / Eritz* formetan iraun zuena, *Dulciti(us) / Dulcitus* ‘dultze’, euskaldunen artean *Dulkiti / Dulkite / Dulkito* formetan iraun zuena, *Asinari(us)* ‘asta-

zain', euskaldunen artean *Azeari / Azari / Azeri* bezala iraun zuena, gero basapizti ezaguna adierazteko ere erabili zela, *Bellus / Belli(us)* 'eder', euskaldunen artean *Bellu / Bello / Belo / Beli / Bele / Bel / Belso / Beltxo / Beltxa* —hau beltza kolore izenaren diminutiboa ere izan zitekeen— / *Beltxe / *Beltxi (Meltxi)* / eta abar, alde batetik, eta (*H*)*ederra / (H)ederro*, bes-tetik, *Vita*, euskaldunen artean *Bitako* alderdi batetik, eta bestetik *Biziko / Bitxia* —balio adierazkorraren bidez zentzu berezi bat hartu duena— / *Bitxio / Bixio / Bizinai / Bizinaia* azkenengo biok esan nahi mugatuago bat dutela jatorriz.

Grekoz ere berdin gertatzen zen: *Teofilo* 'Jainkoaren zale', *Eugenio* 'ondo jaioa', latinez nolabait *Natalis*, euskaldunen artean *Jaio*, egun deitura bezala irauten duena eta jatorriz pertsona izena baino ezin izan zitekeena.

Beraz, libertatea esaten denean gutxienez tradizioz uler-tzen zen bezala izan behar du eta hori guretzat aliena ezina da. Gainera demokraziara bidean omen goaz eta hori bentzu-tze historiko bat omen da Hori hala baldin bada arrazoi han-diagoz joan behar da bide zabaletik, edozein modutan ere ez legeak markatu duena baino hestuagotik. Ez dakigula gerta, ordea, arnasa hartu ezinik egon garen erorialdi honetan itsa-tsi zaigun ohituragatik nola guregana behar dugun aize osa-suntsua ez jakitea eta behar dugun elementua inguruan iza-narren itotzea.

Bilbon 1977-garren urteko urtarrilaren 27-an. Biharamo-nean Euskal Akademiaren batzarrean Donostian irakurria.

P.S. Lan hau egin eta irakurri ondoan, urtarrilaren 10-ean, *El Correo Español-El Pueblo Vasco* Bilboko egunkariak juez jaun batekin eginikako elkar hizketa zekarren eta bertan ea *Arantza* ipini ote daitekeen *Aranzazu* formaren partez gal-detzen diotenean diminutiborik ezin ipin daitekeela erantzut-en du. Hemendik diotsat ea diminutiboen kontu hori non dion legeak eta diminutiboa zer den beretzat hori balio, zeren euskal munduan apurtxo bat bakarrik sarturik dagoen batek ezin esan baitezake *Arantza* formak balio adierazkorrik due-nik edo berak nahi duen bezala diminutibo baliorik, hori iza-teko euskaldun askoren artean *Arantxa* behar baitu gutxie-nez. Badiotsat gainera ea zergatik ipintzen dituen eskatzen diotenean *Paulino* eta horrelako izenak, *Paulino*, esate bate-